

Apoštolská konstituce *Universi Dominici Gregis* o uprázdnění Apoštolského stolce a o volbě papeže

Stanislav Příbyl

Volba papeže je nejzávažnější volbou, která se v katolické církvi uskutečňuje. Zvoleným je ten, „v němž setrvává úřad, který Pán udělil jedině Petrovi, prvnímu z apoštolů, a který přechází na jeho nástupce, je hlavou sboru biskupů, zástupcem Krista a pastýřem celé církve zde na zemi“.¹ Není divu, že zodpovědnost papeže za rozvíjení dvoutisíciletého dědictví víry a za současné směřování nejpočetnější ze všech církví na světě nenachází porozumění tam, kde schází víra v nadpřirozenou pomoc Ducha svatého, jíž se mu dostává.² O to důležitější je právní úprava volby papeže, jež má zajistit, aby volba byla co nejdůstojnější a proběhla co nejdůstojněji.

1. Preambule

Obsáhlá preambule současně platné apoštolské konstituce papeže Jana Pavla II. z roku 1996 o volbě papeže³ plní nejen proklamativní funkci, nýbrž ji lze označit takřka za důvodovou zprávu nové právní úpravy. Je uvedena krátkou eklesiologickou reflexí o apoštolské posloupnosti s citací sv. Ireneae z Lyonu o významu

¹ Srov. kán. 331 CIC/1983.

² „Ovšem neubráníme se námitkám, že papežský úřad, vázaný na jednu osobu, je přetížením možností hříšného člověka. Zajisté ani katolické učení nevybavuje papeže bezhříšností: i papež potřebuje a má svého zpovědníka. Nicméně nejvyšší autorita, kterou katolická církev papeži a jeho úřadu (a jeho úředníkům) přiznává, není, jak se zdá, s to dostát proklamovanému záměru. Nejzřetelněji se to jeví v argumentu ‚ekumenickém‘: historicky vzato nebylo v možnostech papežského úřadu, aby uchránil jednotu církve Kristovy.“ FILIPI, Pavel, *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví*, Brno, 2012, s. 74.

³ A. C. *Universi Dominici Gregis*, in: *Acta Apostolica Sedis* 88 (1996), s. 305–443.

římské církve, s níž „musí být v důsledku mimořádného prvenství sjednocena každá církev“. Jan Pavel II. nejprve s úctou zmiňuje papežské volební zákony svých předchůdců z 20. století – Pia X., Pia XI., Pia XII., Jana XXIII. a Pavla VI. Poté Jan Pavel II. zdůvodňuje, proč považuje za vhodné uzákonit novou úpravu papežské volby na základě kritérií kontinuity. Není tomu tak proto, že by si nevážil zákonodárství svých předchůdců, spíše naopak: z větší části hodlá svou apoštolskou konstitucí trendy dosavadních volebních zákonů svých předchůdců potvrdit.

Přesto došlo ke změně situace. Tou nemá papež na mysli konání Druhého vatikánského koncilu, vždyť apoštolská konstituce Pavla VI. o volbě papeže je z roku 1975, a byla tedy vydána po jeho ukončení.⁴ Novou situaci ovšem charakterizuje vydání kodexového zákonodárství, totiž Kodexu kanonického práva (CIC/1983) i Kodexu kánonů východních církví (CCEO). Tím také papež upozorňuje na skutečnost, že naplňuje ustanovení odkazující blanketní kodexové normy: „Při uvolnění úřadu papeže a při znemožnění výkonu jeho úřadu se nezavede nic nového v řízení celé církve: dodrží se však zvláštní zákony, stanovené pro tyto okolnosti.“⁵ Kodexová norma hovoří o uvolnění úřadu papeže, protože počítá nejen s úmrtím papeže, nýbrž i se zřeknutím se úřadu,⁶ k němuž také došlo roku 2013 v případě Benedikta XVI. Ten, obdobně jako jeho nástupce papež František, byl zvolen podle konstituce Jana Pavla II.

Preambule zdůrazňuje ještě na jednom místě potřebu kontinuity, která se týká nejen zákonodárství papežů 20. století: „Ačkoli jsou zohledněny požadavky naší doby, snažil jsem se při formulaci nového pořádku o to, abych se v podstatě neodklonil od linie moudré a dodnes platné úctyhodné tradice“. Tisíciletou tradici grémia voličů papeže tak zachovává specifický volební orgán, totiž kolegium kardinálů Svaté Římské Církve.⁷ Je-li skutečně učením víry, že plná moc papeže pochází přímo od Krista, jehož je zástupcem na zemi, je nesporné, že se mu tato nejvyšší moc v církvi uděluje „přijetím právoplatně vykonané volby spolu s biskupským svěcením“.⁸

Samotná volba musí proběhnout v odpovídajícím rámci co možná nejdůstojněji tak, aby odpovídala zodpovědnosti úřadu, který na sebe papež bere z moci Božího

⁴ A. C. Romano *Pontifici eligendo*, in: *Acta Apostolica Sedis* 67 (1975), s. 609–645.

⁵ Kán. 335 CIC/1983; kán. 47 CCEO.

⁶ Srov. kán. 332 § 2 CIC/1983.

⁷ Srov. kán. 349 CIC/1983.

⁸ Srov. kán. 332 § 1 CIC/1983.

ustanovení svým vlastním souhlasem. Proto papež potvrzuje kodexovou normu⁹ a zdůrazňuje, že kolegium volitelů tvoří výlučně kardinálové. Podle papeže představují „překrásnou syntézu“ obou aspektů, které charakterizují osobnost a úřad římského papeže, totiž římský aspekt, neboť se identifikuje s osobou biskupa církve, která se nachází v Římě, a proto je v blízkém kontaktu s klérem tohoto města, reprezentovaným kardinály s titulem presbyterů a jáhnů Říma, a s kardinály biskupy s příměstskými sídly. Celosvětový, univerzální aspekt kardinálského kolegia pak představuje jeho mezinárodní složení ze všech kontinentů.

Univerzální rozměr církve je dostatečně vyjádřen počtem maximálně 120 kardinálů, kteří jsou oprávněni volit. Nadále se zachovává norma stanovená Pavlem VI., podle níž všichni kardinálové, kteří dosáhli v den začátku uprázdnění papežského stolce osmdesátý rok života, se volby neúčastní.¹⁰ Nesmí to však znamenat jejich podceňování. Důvodem tohoto nařízení je nepřidávat k úctyhodnému věku ještě další břemeno,¹¹ což ovšem také není překážkou jejich účasti na přípravných zasedáních ke konkláve. Právě od nich se také očekává obzvláště intenzivní modlitba a vedení prosebných bohoslužeb v době konání konkláve.

Smyslem konkláve byl vždy organizovaný, rychlý a řádný průběh volby, zvláště v okamžicích napětí a nepokoje. Avšak teologové a kanonisté často zpochybňovali smysl konkláve, proto považuje papež za potřebné apoštolskou konstitucí smysl této instituce v základní struktuře potvrdit, avšak zároveň doplnit několik modifikací, aby konkláve odpovídalo současným požadavkům.

Účastníci konkláve mají být ubytováni ve vhodných prostorách Státu Vatikánského Města. Ten, ačkoli je malý, přece je dostatečně rozsáhlý, aby se díky účelným opatřením zabezpečila odloučenost a soustředění, které si od voličů vyžaduje tento pro celou církev životně důležitý úkon. Tento akt je rovněž posvátný, proto je důležitá také blízkost Sixtinské kaple, kde „vše přispívá tomu, aby se posílilo povědomí přítomnosti Boha, před jehož tvář musí jednou každý předstoupit, aby byl souzen“. Zvláště důležité je co nejpřísnější zachovávání tajemství ve věci

⁹ Srov. kán. 349 CIC/1983.

¹⁰ M. P. *Ingravescentem aetatem*, in: *Acta Apostolica Sedis* 62 (1970), s. 810–813.

¹¹ Původní motivaci Pavla VI. pro zavedení tohoto opatření lze jen odhadovat: „Toto nařízení se přímo týkalo šestnácti vysoce postavených kardinálů v Římské kúrii, kteří již dosáhli stanovený věk, takže pro budoucí konkláve již byli ve skupině nevoličů. Tito kardinálové náleželi k velké opoziční skupině, která nesouhlasila se všemi papežskými nařízeními. Také z toho důvodu měl Pavel VI. obavy z budoucího konkláve.“ ŠEFČÍK, Marcel, *Konkláve*, Trnava, 2013, s. 87–88.

všeho, co se přímo či nepřímo týká průběhu volby. Normy ohledně zachování tajemství ze strany voličů jsou však konstitucí zjednodušeny a omezeny na věci podstatné, aby nedocházelo ke zbytečným konfliktům ve svědomí.

Revizí prošla sama vlastní forma volby s ohledem na současné požadavky církve a hodnotové představy moderní kultury. Nejevilo se účelným ponechat volbu aklamací *quasi ex inspiratione*, neboť neodpovídá situaci kardinálského kolegia co do jeho velikosti a rozmanitého původu jeho jednotlivých členů. Podobně také odpadla forma volby *per compromissum*, neboť je obtížné ji vykonat, jak se dá prokázat na základě nepřehledného množství norem, které byly v této věci v minulosti vydány. Svou povahou navíc umožňuje tento způsob volby obcházet zodpovědnost jednotlivých volitelů, kteří nejsou vyzváni, aby odevzdali osobně svůj vlastní hlas. Proto zůstane v budoucnu jedinou formou volby papeže tajná volba na základě předložených norem apoštolské konstituce. Tato forma poskytuje nejvyšší záruky průzračnosti, přímosti, jednoduchosti, přehlednosti, a především efektivní a konstruktivní účasti jednotlivých kardinálů.

2. Příprava papežské volby

Situace *sede vacante*, kdy je uprázdněn Apoštolský stolec, nepropůjčuje kolegiu kardinálů pravomoci nebo jurisdikci v otázkách, které přináleží papeži za jeho života anebo během vykonávání úloh v jeho úřadu. Apoštolská konstituce tak stvrzuje kodexové „blokační“ ustanovení *nihil innovetur*: „Při uvolnění úřadu papeže a při znemožnění výkonu jeho úřadu se nezavede nic nového (*nihil innovetur*) v řízení celé církve...“.¹² Neplatným se stává jednání kardinálů, překračující rámec jejich pravomoci jen tehdy, pokud „vybočuje z hranic, výslovně uvedených v konstituci“.¹³

V zásadě platí, že v době sedisvakance se vedení církve svěřuje kardinálskému kolegiu, avšak pouze pro vyřizování běžných záležitostí anebo otázek, které nestrpí odkladu; kardinálské kolegium má zejména připravit vše potřebné k volbě nového papeže. Kolegium kardinálů rovněž nezískává práva Apoštolského stolce a římské církve. Kardinálové nesmějí korigovat nebo měnit dosavadní papežské

¹² Srov. kán. 335 CIC/1983.

¹³ „Zde se počítá s možností, že papežský stolec bude obsazen, ale papeži bude zabráněno ve výkonu úřadu.“ PINTO, Pio Vito (ed.), *Commento alla Pastor bonus e alle norme sussidiarie della Curia Romana*, Città del Vaticano, 2003, s. 309.

zákony. Nic do nich nesmějí přidávat, nic škrtnat nebo jen částečně dispenzovat, zejména v zákoně o volbě papeže. Cokoli by se uskutečnilo proti těmto pravidlům, je předem prohlášeno neplatným. Pokud by se vyskytly pochybnosti ohledně interpretace nebo realizace ustanovení apoštolské konstituce, pravomoc rozhodnout tyto otázky patří celému kolegiu kardinálů. Postačí, když bude stejného názoru polovina shromážděných kardinálů.

V období sedisvakance vykonávají funkci dva druhy kardinálských kongregací: generální, tj. celé kolegium až do začátku voleb, a mimořádná. Na generální jsou účastni všichni kardinálové, kterým nebrání zákonná nebo jiná překážka, od chvíle, kdy byli zpraveni o uprázdnění Apoštolského stolce. Kardinálové nad 80 let věku se ovšem nemusí těchto kongregací účastnit. Mimořádná kongregace sestává z kardinála komorníka (*camerlengo*) a ze tří kardinálů, každého z jednoho řádu, kteří se určují losováním z kardinálů oprávněných volit, nacházejících se již v Římě. Tito tři kardinálové se nazývají asistenti a výkon jejich úřadu je třídní, poté dochází k jejich obměně. Později pak v průběhu volby projednává důležité záležitosti shromáždění všech kardinálů oprávněných volit. Běžné záležitosti průběžně vyřizuje mimořádná kongregace kardinálů.

Generální kongregace se konají v Apoštolském paláci ve Státě Vatikánského Města nebo na jiném vhodném místě podle rozhodnutí kardinálů. Předsedá jim kardinál děkan nebo v jeho nepřítomnosti kardinál zastupující děkan (podděkan). Pokud by pozbyli volební právo vzhledem k dosaženému věku, předsedá nejstarší kardinál oprávněný volit. Hlasování se v důležitějších záležitostech nesmí konat ústně, nýbrž tajně. Generální kongregace před zahájením volby lze nazývat „přípravnými“. Musejí se konat každý den ode dne stanoveného kardinálem komorníkem, a to i ve dny, kdy se konají pohřební obřady za zesnulého papeže.

Všichni kardinálové musí složit přísahu, že dodrží předpisy obsažené v konstituci a zachovají úřední tajemství: „My, kardinálové – biskupové, kardinálové – kněží a kardinálové – jáhni Svaté Římské Církve slibujeme, zavazujeme se a přísaháme, že všichni společně a jeden každý z nás přesně a svědomitě dodržíme všechny normy, které jsou obsaženy v apoštolské konstituci *Universi Dominici Gregis* papeže Jana Pavla II., a přísně zachováme v tajnosti všechno, co se jakýmkoliv způsobem vztahuje na volbu papeže anebo co přirozeně vyžaduje v době uprázdnění Apoštolského stolce zachování tajemství.“ Poté každý kardinál prohlásí: „A já, N. kardinál N., to slibuji, tak se zavazuji a přísahám.“ Položí ruku na

evangelium a připojí: „K tomu mi dopomáhej Bůh a tato svatá evangelia, kterých se rukou dotýkám.“

Na prvních kongregacích se musí určit den, hodina a způsob, jakým se převezde do Vatikánské baziliky mrtvé tělo zemřelého papeže, aby se vystavilo věřícím k uctění, vykonají se přípravy na smuteční oslavy zemřelého papeže, které se konají po devět následujících dní, a jejich začátek se stanoví mezi čtvrtým a šestým dnem po papežově úmrtí. Připravit je třeba Dům svaté Marty (*Domus Sanctae Marthae*) pro náležité ubytování kardinálů – volitelů a vhodné způsoby ubytování pro ostatní zúčastněné osoby. Vše potřebné se připraví rovněž v Sixtinské kapli. Dvěma klerikům se svěří přednesení úvah kardinálům o „problémech v církvi v tomto okamžiku a o osvícené volbě nového papeže“. Je rovněž třeba schválit výdaje na pohřeb papeže a provedení konkláve. Má se navíc zničit pastýřský prsten a olouvená pečeť, kterou se zapečetují apoštolské listiny. Losem se přidělí kardinálům oprávněným volit místnosti v Domě svaté Marty.

3. Sedisvakance a volitelé papeže

Smrtí papeže odstupují všichni představení dikastérií Římské kurie ze svých funkcí: kardinál – státní sekretář, kardinálové – prefekti a členové dikastérií. Vyňati jsou pouze kardinál komorník a velký penitenciář. V úřadě setrvávají rovněž kardinál – vikář římské diecéze,¹⁴ kardinál – presbyter Vatikánské baziliky a generální vikář Státu Vatikánského Města.

Když komorník obdrží zprávu o smrti papeže, oficiálně ji konstatuje v přítomnosti papežského ceremoniáře, prelátů, sekretáře a kancléře Apoštolské komory, jenž vystavuje úřední dokument o úmrtí. Kardinál – komorník rovněž zapečetí pracovnu a soukromé místnosti zesnulého papeže. Oznámi smrt papeže rovněž kardinálovi – vikáři Říma. Ten poté vlastním výnosem uvědomí obyvatelstvo Říma. Kardinál – děkan kolegia oznámí smrt papeže všem kardinálům. Zástupce Státního sekretariátu a sekretář pro zahraniční vztahy a sekretáři dikastérií kurie si ponechávají vedení svých úřadů, taktéž nezanikají v době uprázdnění Apoštolského stolce funkce papežských legátů. Veškerou civilní moc papeže ve Státu Vatikánského

¹⁴ „Generální vikář římské diecéze je držitelem skutečné řídicí moci a nemůže být volen sborem kardinálů. [...] Jedná se v první řadě o teologický, nikoli právní princip, neboť v jedné a téže osobě splývá stolec apoštolský se stolicí římským.“ PINTO, Pio Vito (ed.), *Commento alla Pastor bonus...*, s. 321.

Města přejímá kolegium kardinálů jako celek.¹⁵ Pokud z nevyhnutelných důvodů vydá kolegium dekrety, zůstanou v platnosti pouze tehdy, pokud je potvrdí nový papež. Nejvyšší soudní dvůr Apoštolské signatury a Soudní dvůr Římské rotý vyřizují kauzy také v době sedisvakance.

Pohřeb se vykonává podle schválené liturgické knihy *Ordo exsequiarum Romani Pontificis*. Nikomu není dovoleno fotografovat papeže na smrtelném loži nebo po jeho úmrtí. Také není dovoleno, aby někdo jakýmkoli způsobem zaznamenával jeho slova pro pozdější zveřejnění. Dokumentární fotografování schvaluje kardinál – komorník, avšak pouze je-li zesnulý papež oděn do pontifikálního roucha. Jestliže zemřelý papež zanechal písemnosti, soukromé dokumenty a závěť, jsou svěřeny vykonavatelům. Ten je za výkon odpovědný jedině novému papeži.

Právo volit papeže náleží kardinálům, kromě těch, kteří před dnem úmrtí papeže nebo uprázdění Apoštolského stolce již dovršili 80. rok života. Nejvyšší počet kardinálů oprávněných volit nesmí přesáhnout 120.¹⁶ Bezpodmínečně se vylučuje aktivní volební právo jiného církevního hodnostáře nebo jakékoli angažmá světské moci. Pokud by se právě v době uprázdění papežského stolce konal ekumenický koncil či biskupská synoda, rovněž nemají jejich účastníci oprávnění volit, naopak, na základě kodexového kanonického práva se musí tato shromáždění považovat za rozpuštěná *ipso iure*.

Pokud byl některý kardinál veřejně kreovaný v konzistoři, avšak ještě nedošlo k nasazení biretu, odevzdání prstenu, a složení přísahy, je oprávněným volitelem. Právo volit ovšem nemají kardinálové, kteří byli právoplatně sesazeni anebo se vzdali kardinálské hodnosti se souhlasem papeže. Ty nesmí kardinálské kolegium mezi sebe opětovně přijímat. Nevolí rovněž kardinálové kreování *in pectore*.¹⁷

¹⁵ Zde nahrazuje papeže jako suveréna Státu Vatikánského Města: „Papež jakožto hlava státu si podržuje plnost veškeré státní moci (zákonodárné, výkonné i soudní) i reprezentaci v mezinárodních vztazích, kterou však zásadně vykonává prostřednictvím Státního sekretariátu. Zákonodárná moc je svěřena komisi kardinálů jmenovaných papežem na pětileté období. Výkonná moc je svěřena předsedovi této komise. Soudní moc vykonávají soudní orgány státu Vatikán.“ HRDINA, Antonín, *Prameny ke studiu kanonického práva*, Plzeň, 2007, s. 186.

¹⁶ „Jestliže by papež překročil počet sto dvaceti voličů, je třeba mít za to, že tuto normu zrušil.“ PINTO, Pio Vito (ed.), *Commento alla Pastor bonus...*, s. 329.

¹⁷ „Někdy papež vyhlásí ustanovení (*creatio*) nějakého kardinála, ale jeho jméno nevysloví (zpravidla ze závažných veřejných důvodů); pak hovoříme o *reservatio in pectore* (vyhrazení v hrudi, tedy v srdci). Ten prozatím nepožívá práv kardinála, není tedy ani členem kolegia kardinálů – volitelů papeže.“ TRETERA, Jiří Rajmund, HORÁK, Záboj, *Církevní právo*, Praha, 2016, s. 126.

Na novou volbu bylo podle Apoštolské konstituce třeba čekat plných patnáct dní po uprázdnění papežského stolce. Dílčí novela – motu proprio papeže Benedikta XVI. z 22. února 2013 připouští možnost stanovení dřívějšího termínu *všeobecnou kongregací všech kardinálů* v okamžiku, kdy se jejich většina dostaví po započetí sedisvakance do Říma. Po uplynutí dvaceti dní se již k volbě musí přistoupit. Volitelé jsou povinni účastnit se volby z „moci svaté poslušnosti“. Závažný důvod neúčasti konkrétního oprávněného kardinála musí schválit kardinálské kolegium. Pokud se některý kardinál odmítne dostavit, pokračují ostatní nerušeně ve volbě, aniž by na něho čekali.

Konkláve se koná v rámci Státu Vatikánského Města v určených okruzích a budovách, uzavřených pro nepovolané osoby. K stanovenému okamžiku začátku volby již musí být všichni volitelé ubytováni v Domě svaté Marty. Navíc zde může být ubytován pouze ošetřující lékař některého z kardinálů, který jej nutně a stále potřebuje. Vše má být především zařízeno tak, aby nikdo nemohl vejít do styku s kardinály oprávněnými volit po cestě z Domu svaté Marty do Apoštolského paláce ve Státě Vatikánského Města. Ve vhodných prostorách musí být také ubytováni sekretář kardinálského kolegia, který vykonává funkci sekretáře volebního shromáždění, papežský ceremoniář se dvěma dalšími ceremoniáři a dvěma řeholníky papežské sakristie, též jeden duchovní asistující v úradě kardinálu děkanovi. Přiměřený počet osob musí být přítomen pro službu u stolu a udržování čistoty. Také tyto osoby skládají přísahu o zachování mlčenlivosti a o tom, že nebudou vynášet nahrávky a informace.

4. Průběh volby a zvolení nového papeže

Ve stanovený den zahájení konkláve se shromáždí kardinálové oprávnění volit do baziliky sv. Petra, popřípadě na jiném místě, a budou slavit mši podle formuláře *Pro eligendo Papa*.¹⁸ Z kaple sv. Pavla (*Capella Paolina*) se vydají slavnostním procesím za zpěvu hymnu *Veni Creator* do Sixtinské kaple. Všechna rokování se od nynějška budou konat v Sixtinské kapli Apoštolského paláce, která zůstane absolutně uzavřeným místem až do uskutečnění volby, aby bylo zajištěno co nejpřísnější tajemství o všem, co se týká volby.

¹⁸ „Uvedená posvátná místa výstižně vyjadřují slavnostní charakter jedinečného dějinného okamžiku, téměř nedotknutelného svou obřadností, vyjadřující tajemství, jež v církvi ožívá.“ PINTO, Pio Vito (ed.), *Commento alla Pastor bonus...*, s. 340.

Předem je zde třeba provést kontrolu, zda nejsou nainstalovány audiovizuální pomůcky pro reprodukci či přenos vln. Kardinálové složí předepsanou přísahu a po složení přísahy posledního kardinála přikáže papežský mistr ceremoniář *extra omnes*, aby opustili Sixtinskou kapli všichni, kdo nepatří do konkláve. Zůstává zde pouze papežský mistr – ceremoniář a vybraný duchovní, aby přednesl rozjímání o úloze, svěřené kardinálům, kteří mají jednat pro blaho a ve prospěch univerzální církve *solum Deum prae oculis habentes*.

Formule slavnostní přísahy zní: „My všichni a jednotlivě každý kardinál oprávněný volit, přítomní na této volbě papeže, slibujeme, zavazujeme se a přísaháme, že věrně a svědomitě dodržíme všechny předpisy, které jsou obsaženy v apoštolské konstituci Jana Pavla II. *Universi Dominici gregis* z 22. února 1996. Podobně slibujeme, zavazujeme se a přísaháme, že každý jeden z nás, pokud bude Božím řízením zvolen za papeže, bude věrně usilovat o to, aby věrně vykonával *munus petrinum* pastýře univerzální církve a neúnavně bránil a obhajoval duchovní a světská práva, jakož i svobodu Svatého stolce. Především však slibujeme a přísaháme, že s bezpodmínečnou věrností zachováme v tajnosti před všemi, ať již duchovními či laiky, všechno, co se jakýmkoli způsobem týká volby papeže, a že nijak neporušíme v době volby nového papeže anebo po ní tajemství o tom, co se stane na místě volby, i co se přímo anebo nepřímo týká hlasování, pouze pokud by k tomu udělil výslovné povolení samotný papež. Rovněž slibujeme a přísaháme, že nikdy nepodpoříme ani neschválíme žádné zasahování, opozici anebo jakoukoli jinou formu, kterou by se do volby papeže pokusily vmísit světské autority jakéhokoli postavení a jakékoli skupiny či jednotlivci.“ Poté jednotliví kardinálové oprávněni volit přísahají podle formule: „A já, N. kardinál N., to slibuji, tak se zavazuji a přísahám.“ Položí ruku na evangelium a připojí: „K tomu mi dopomáhej Bůh a tato svatá evangelia, kterých se rukou dotýkám.“ Po rozjímání opustí Sixtinskou kapli duchovní, který jej přednesl, spolu s ceremoniářem. Následují modlitby předepsané v liturgické a ceremoniální knize *Ordo rituum conclavis* a otevírá se cesta k volbě nového papeže, pokud není třeba ještě vyjasnit některé záležitosti s kardinálem děkanem.

V době trvání volebních roků se volitelé musí zdržet vši osobní korespondence, telefonování apod., kromě nejzávažnějších důvodů, které přezkoumává mimořádná kongregace. Kardinálové sami se musí předem postarat, aby takové rozhovory nebyly potřebné. Nesmějí také posílat mimo Stát Vatikánského Města

žádné zprávy, nesmějí dostávat noviny a časopisy ani sledovat televizní či rozhlasové vysílání. V případě porušení tajemství na sebe přivodí trest exkomunikace *latae sententiae* vyhrazený *specialissimo modo* Apoštolskému stolci. Nesmějí přímo či nepřímo poskytovat nikomu informaci o hlasováních a o tom, co se projednávalo nebo rozhodlo při setkáních kardinálů před volbou nebo v průběhu volby. Nařizuje se jim apoštolskou konstitucí rovněž *graviter onerata ipsorum conscientia* zachovat tajemství o těchto záležitostech i po uskutečnění volby nového papeže. Sami kardinálové si nesmí s sebou brát jakékoli technické přístroje, jež by posloužily k záznamu anebo přenosu zvuku, obrazu či písma, nebo takové přístroje použít. Smyslem tohoto zákazu je uchránit voliče před indiskrétností i případnými výhružkami.

Po zrušení volebního postupu *per acclamationem seu inspirationem* a *per compromissum* se od nynějška volí římský papež pouze a výlučně *per scrutinium*.¹⁹ Pro platnou volbu papeže jsou potřebné dvě třetiny hlasů všech přítomných volitelů. V případě, že počet přítomných není dělitelný třemi, je potřeba jeden hlas navíc. Prvého dne odpoledne se má provést prvé a jediné kolo volby. Pokud bylo neúspěšné, pak se po následující dny mají konat dvě kola, jedno dopolední, druhé odpolední. Průběh hlasování začíná přípravou a rozdáváním hlasovacích lístků ceremoniáři, pokračuje vylosováním tří pomocníků při volbě, tří infirmářů, tj. zmocněnců, kteří sbírají hlasy nemocných, a tří skrutátorů.

Hlasovací lístek musí být pravoúhlý a v horní polovině má mít nadepsaná předtištěná slova: *Eligo in Summum Pontificem*, přičemž spodní polovina musí zůstat volná pro napsání jména zvoleného. Proto mají být lístky vhodné pro složení na polovinu. Lístky vyplňuje každý kardinál tajně, píše pokud možno změněným, ale čitelným písmem. Napíše pouze jediné jméno, jinak je lístek neplatný. V době volebních kol nesmí být v Sixtinské kapli přítomen nikdo kromě kardinálů, proto ji musí sekretář a ceremoniáři opustit. Lístky se vhazují do předem připravené urny, zamíchají se a spočítají. Hlasy se posléze veřejně spočítají. Hlasovat mohou i nemocní kardinálové, jimž je zprostředkována prostřednictvím infirmářů volba na pokojích v Domě svaté Marty. Pokud počet hlasovacích lístků

¹⁹ Tato norma představuje snad nejvýznamnější inovaci Universi Dominici gregis vzhledem k předcházejícím konstitucím, neboť zrušila starodávnou podobu volby, kdy kardinálové prohlašovali budoucího papeže *unanimiter atque viva voce*, a také volbu kompromisem kvůli náročné a zmatečné složitosti procedury, kdy celý sbor kardinálů musel nejprve určit ty, které pověří k vyjednávání. Srov. PINTO, Pio Vito (ed.), *Commento alla Pastor bonus...*, s. 349.

nesouhlasí s počtem volitelů, musí se všechny lístky spálit a ihned začne nové volební kolo, jinak se může přistoupit k veřejnému sčítání hlasů, kdy pomocníci při volbě spočítají hlasy, připadající na jednotlivá jména a výsledky zaznamenají na zvláštní listinu. Hlasovací lístky se na místě, kde je uvedeno slovo *Eligo* propichují a navlékají na šňůru pro úschovu. Poté následuje vyhodnocení hlasů, jejich kontrola a spálení. Pro zachování tajemství musí kardinálové také odevzdat poznámky, pokud si je psali.

Kardinál komorník vyhotoví po skončení každé volby zprávu o výsledku hlasování. Stručná novela apoštolské konstituce, vydaná papežem Benediktem roku 2007,²⁰ stanoví, že pokud jsou hlasování popsána v ustanoveních Apoštolské konstituce *Universi Dominici Gregis* č. 72–74 bezvýsledná, mohou být voleni při dalších volebních kolech pouze dva kardinálové, kteří naposledy získali nejvíce hlasů. Dvoutřetinová většina hlasů přítomných kardinálů se k platnosti i nadále vyžaduje.²¹ Pokud by volba proběhla odlišně od předpisů apoštolské konstituce, nezakládá volba žádný právní nárok.

Exkomunikace *latae sententiae* hrozí všem vinným případně simonie. Zakázané jsou také volební sliby a tajná soukromá setkání. Exkomunikace hrozí rovněž těm, kdo by od světské autority přijali pokyn navrhnout právo veta nebo výlučné právo (*ius exclusivae*). Kardinálové se rovněž nesmí zavázat, že někomu svůj hlas nedají nebo naopak dají, také zde pod sankcí vyhrazené samočinné exkomunikace. Zakázané jsou i volební kapitulace, tedy společné dohody spojené se slibem. Kardinálové se nemají nechat vést sympatiemi nebo averzí, ovlivnit výhodami nebo osobními vztahy; rovněž se nemají nechat ovlivnit či strhnout mediálním tlakem, mocí, strachem nebo touhou po popularitě. Kardinál zvolený za papeže se nemá vzdávat úřadu z obavy před jeho jářmem, ale má se v pokoře podřídít plánu Boží vůle.

Poté, co se kanonická volba zdařila, se kardinál děkan nebo hierarchicky nejvýše postavený kardinál táže zvoleného: „Přijímáš kanonickou volbu za papeže?“

²⁰ M. P. *De aliquibus mutationibus in normis de electione Romani Pontificis*, in: *Acta Apostolicae Sedis* 99 (2007), s. 776–777.

²¹ Dvoutřetinová většina má prastarou tradici již od slavení III. lateránského koncilu (1179): „Na prvním místě byla s konečnou platností ujasněna problematika papežských voleb; úpravou volebního zákona Mikuláše II. z roku 1059 se okruh volitelů rozšířil na celé kardinálské kolegium, pro zvolení bylo zapotřebí získat dvě třetiny hlasů a již se nepočítalo ani formálně s možností vstupu císaře do volebního procesu.“ SUCHÁNEK, Drahomír, DRŠKA, Václav, *Církevní dějiny. Antika a středověk*, Praha, 2013, s. 239.

Pokud obdrží souhlas, táže se ho: „Jak se chceš jmenovat?“ Poté vyhotoví papežský ceremoniář v úloze notáře a dva další ceremoniáři dokument o přijetí volby.

Zvolený papež, který již má biskupské svěcení, se po přijetí volby ihned stává biskupem římské církve a získává plnou a nejvyšší moc nad univerzální církví, kterou může bez odkladu začít vykonávat. Pokud není biskupem, musí být ihned vysvěcen za biskupa.²² Pak přistupují kardinálové, aby stanoveným způsobem vzdali nově zvolenému papeži hold a složili mu slib poslušnosti. Následuje společné díkůvzdání a poté první z kardinálů – jáhnů oznámí očekávajícímu lidu uskutečnění volby. Tím konkláve končí. Ukončení volebního kola oznamuje lidem přítomným na náměstí Svatého Petra kouř, který stoupá z komína nad Sixtinskou kaplí.

5. Závěrem

Zvolený papež získává „nejvyšší, plnou, bezprostřední a obecnou řádnou moc v církvi, kterou může vždy svobodně vykonávat“.²³ Kardinálské kolegium mu volbou nesvěřilo úřad,²⁴ papežská moc vychází od samotného Krista, jehož je papež náměstkem na této zemi (*vicarius Christi*). Kardinálové pouze vykonali provedením volby nového papeže svou základní úlohu a opět budou „pomáhat papeži buď jako sbor, když jsou svoláni k projednání závažnějších otázek, anebo jako jednotlivci tím, že zastávají různé úřady“.²⁵ Zvolený papež je nejen pastýřem věřících katolické církve, nýbrž také viditelným znamením Krista a jeho církve pro celý svět. To jistě mají kardinálové voliči na paměti při tak významném a posvátném momentu, jakým pro ně a pro celou církev papežská volba bezesporu je.

²² „Kdyby byl zvolený kandidát bez biskupské hodnosti, je nezbytné, aby byl konsekrován na biskupa. Děkan kardinálského kolegia anebo – pokud by nebyl přítomen anebo měl zákonnou překážku – podděkan, anebo první kardinál podle pořadí a věku se poradí s ostatními, jak dále postupovat. Mistr papežských liturgických slavení se postará o to, aby byl vybraný kandidát slavnostně vysvěcen podle obřadů předepsaných v *Pontificale Romanum* pro biskupské svěcení. Kdyby vybraný kandidát sídlil mimo Vatikánské město, stanoví se vhodný způsob pro jeho co nejrychlejší přivedení do konkláve.“ ŠEFČÍK, Marcel, *Konkláve...*, s. 104.

²³ Srov. kán. 331 CIC/1983.

²⁴ „Volba papeže je volbou jen ve smyslu technickém, procedurálním. Neznamená přenesení pravomocí církve na zvoleného, nýbrž pokládá se za inspirovanou: kardinálové nevyjadřují vůli církve nebo svou, nýbrž vůli Ducha svatého.“ FILIPI, Pavel, *Křesťanstvo. Historie, statistika, charakteristika křesťanských církví...*, s. 69.

²⁵ Srov. kán. 349 CIC/1983.

Resumé

Článek seznamuje čtenáře s právní úpravou volby papeže podle recentního zákona, jehož vydání předpokládal Kodex kanonického práva ve svém kán. 335 a Kodex kánonů katolických východních církví v kán. 47. Právní úpravu realizoval papež Jan Pavel II. roku 1996 apoštolskou konstitucí *Universi Dominici Gregis*, pouze dílčí novely pocházejí od jeho nástupce Benedikta XVI. Obdobně jako apoštolská konstituce rovněž článek postupuje chronologicky a krok za krokem sleduje předepsané procedury od pohřbu zemřelého papeže až po oznámení volby nového papeže. Důraz klade zejména na potřebu zachování naprostého tajemství ohledně všeho, co se týká volby, na průběh a způsob volby a na mimořádnou zodpovědnost za církve, kterou kardinálové jako voliči Petrova nástupce mají.

Summary

Apostolic Constitution *Universi Dominici Gregis* on Vacancy of Apostolic See and Election of Pope

The article focuses on the legal regulation of the election of the Pope according to the recent act, the publication of which was presumed by the Code of Canon Law in can. 335 and the Code of Canons of Eastern Churches in can. 47. The legislation was implemented by Pope John Paul II in 1996 in the form of the apostolic constitution *Universi Dominici Gregis*. It was only partially amended by his successor Benedict XVI. Like the apostolic constitution, the paper proceeds chronologically and follows step by step prescribed procedures from funeral of the deceased Pope to the announcement of the new Pope. It emphasizes, in particular, the need to maintain absolute secrecy regarding the election, the process and manner of election, and stresses the extraordinary responsibility that the cardinals, as voters of Peter's successor, bear for the Church.

Klíčová slova: Papež, Apoštolský stolec, apoštolská konstituce, volba, kardinálové, kolegium, konkláve, přísaha, sedisvakance

Keywords: pope, Apostolic See, Apostolic Constitution, election, cardinals, college, conclave, oath, sede vacante

Autor

*Doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., je knězem katolické Arcidiecéze pražské. Vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy a Fakultu kanonického práva na Institutu obojího práva při Papežské Lateránské univerzitě v Římě. Na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě se habilitoval prací *Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989*. Je soudcem a ochráncem spravedlnosti Metropolitního církevního soudu v Praze, vyučujícím církevního a světského práva na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, vědeckým pracovníkem Ústavu pro právní otázky náboženské svobody na Právnické fakultě Trnavské univerzity v Trnavě a duchovním správcem kostela Nanebevzetí Panny Marie a Karla Velikého v Praze na Karlově.*

*Associate Professor JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D., is a priest from the Catholic Archdiocese of Prague. He studied at the Faculty of Law of Charles University in Prague and the Faculty of Canon Law of the Institutum Utriusque Iuris of the Pontifical Lateran University in Rome. He received the degree of Associate Professor following a successful defence of his dissertation, *Tschechisches Staatskirchenrecht nach 1989* (Czech Religion Law after 1989), at the Faculty of Law of University in Trnava (Slovakia). He is a judge and a promoter of justice of the Metropolitan Tribunal in Prague, teaches church law and secular law at the Faculty of Theology of University of South Bohemia in České Budějovice, and is a scientific co-worker at the Institute for Legal Aspects of Religious Freedom of University in Trnava, in addition to that he serves as a spiritual administrator at the St. Mary of the Assumption and Charlemagne Church in Prague-Karlovy.*

doc. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D., Th.D., J.C.D.

Krymská 23

101 00 Praha 10

e-mail: standa.pribyl@volny.cz